

Kreativ förstörelse ligger bakom stadig tillväxt

Varför ägde den industriella revolutionen rum och varför ledde den till ett aldrig tidigare skådat välstånd? Ekonomipristagarna 2025 ser ett mönster i hur nya innovationer tränger ut de gamla. Det skapar vinnare och förlorare men framför allt kraftig tillväxt.

Begreppet *kreativ förstörelse* myntades av den tyske ekonomen och historikern **Werner Sombart** och gavs spridning av den österrikiske nationalekonomen **Joseph Schumpeter**. Han blev i sin tur en av de mest tongivande ekonomiska debattörerna före mitten av 1900-talet, under en tid då planekonomin på allvar utmanade kapitalismen.

Schumpeter formulerade saken ungefär som att kapitalismen kan förstås enbart som en evolutionär process av fortgående innovation och kreativ förstörelse. Det syftar på att nya innovationer och teknologiska framsteg ständigt ersätter gamla strukturer, företag och teknologier med nya. Kreativ förstörelse ökar produktiviteten och driver ekonomisk tillväxt. För företagen gäller det att anpassa sig eller gå under.

Historiska exempel är att maskinväveri ersatt manuellt handarbete, järnvägar och

Mikael Kosk
är redaktör
för Ekonomiska
samfundets tidskrift.

bilar transporter med häst och vagn, digital kommunikation postförsändelser, datorer och internet skrivmaskiner och trycksaker. I dag väcker den artificiella intelligensen starka känslor genom att göra en del arbeten onödiga medan andra eventuellt kommer i stället.

Närmast explosiva förändringar

Alla tre mottagare av Sveriges riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne år 2025 spinner vidare på Schumpeters i åttio års tid omdebatterade kreativa förstörelse. Den israelisk-amerikanska

ekonomihistorikern **Joel Moky** har betraktat den ekonomiska utvecklingen närmast med en historikers perspektiv, medan den kanadensiska ekonomen **Peter Howitt** och den franska ekonomen **Philippe Aghion** konstruerat matematiska modeller för hur den kreativa förstörelsen inte bara skapar tillväxt utan också obalans. Moky får halva priset på 11 miljoner svenska kronor (ca 1 miljon euro) medan Aghion och Howitt delar på den andra halvan av det.¹

Joel Moky frågar varför den industriella revolutionen över huvud taget ägde rum och varför den fortsatte leda till ett aldrig tidigare skådat välstånd. Det var en utveckling som började i Europa från 1500-talet framåt och som tog fart under upplysningstiden på 1700-talet. Ekonomi, vetenskap, teknologi och kultur samverkade i de närmast explosiva förändringarna.

Uppkomsten av en ”idéernas marknad” var av avgörande betydelse i ett politiskt fragmenterat Europa. Olika slags idéer, värderingar och preferenser kunde åstad-

Joel Moky, Philippe Aghion och Peter Howitt på presskonferens i Stockholm i december 2025. Ekonomipristagarna har forskat i hur kreativ förstörelse och innovationer skapat oanat västånd och också obalans med vinnare och förlorare. Lehtikuva-TT/Claudio Bresciani

komma sociala förändringar. Det blev möjligt att distribuera tankar och upptäckter oberoende av den styrande elitens kontroll, även om det kan tilläggas att yttrandefriheten i Europa under tidigare sekler ingalunda var vad den är i dag. I varje fall förankrar Moky den industriella revolutionen och den ekonomiska tillväxten i idéer och kultur. Ekonomisk utveckling drivs inte bara av ekonomiska faktorer.

Flöde av användbar kunskap

Även tidigare gjordes viktiga innovationer utan att avsättas i någon märkbar ekonomisk tillväxt. Upptäckterna vidareutvecklades inte till den ström av förbättringar och nya tillämpningar som de teknologiska landvinningarna i dag innebär. Enligt

Mokyr krävs ett kontinuerligt flöde av *användbar kunskap* för att de ska ha effekt på den långsiktiga ekonomiska tillväxten. Han skiljer på *förklarande kunskap*, som systematiska beskrivningar av varför någonting fungerar, och *föreskrivande kunskap*, som praktiska instruktioner för vad som krävs för att något ska fungera.

Innan den industriella revolutionen visste man att något fungerade men inte varför. Det var den förklarande kunskapen, såsom matematik, fysik och naturfilosofi, som gjorde det möjligt att bygga vidare på redan existerande kunskap. Typiska exempel är att ångmaskinen förbättrades med nya insikter om atmosfäriskt tryck och stålframställningen med kunskap om hur syre sänker kolhalten i råjärnet.

När den tillämpade kunskapen ökar blir det mycket lättare att förbättra existerande uppfinningar och göra nya uppfinningar på nya användningsområden. Idéerna måste också omsättas till kommersiella produkter och det var någonting som de allt bättre skolade ingenjörerna och hantverkarna i Storbritannien enligt Mokyr var bra på.

När existerande arbetssätt och strukturer försvinner skapas inte bara vinnare utan också förlorare. Ny teknologi har ofta mötts av motstånd från intressegrupper som sett sina privilegier hotade. Också på denna punkt vill Mokyr se Storbritannien som en förebild; där kunde företrädare för olika intressegrupper samlas och nå förnuftiga kompromisser. Här kunde det tilläggas att medlingen mellan olika intressen var ett privilegium för dem som hade resurser till intressebevakning, medan de som bara slogs ut inte hade kanaler för att få sin röst hörd i ett samhälle där klassklyftorna fortfarande var enorma.

Mekanismer drar åt olika håll

Philippe Aghion och Peter Howitt presenterade 1992 en makroekonomisk modell för

kreativ förstörelse. Modellen är en formalisering av Schumpeters tes om kreativ förstörelse. Den kan sägas analysera hur mängden forskning och utveckling och den ekonomiska tillväxt som följer ur den hamnar på rätt nivå utan politisk inblandning. Svaret är inte entydigt eftersom det finns två mekanismer som drar åt olika håll.

Den första mekanismen handlar om att de löpande vinsterna från en innovation som ett företag gjort inte kommer att vara för evigt. Förr eller senare kommer en ny och bättre produkt från ett annat företag, men det betyder inte att värdet av den gamla innovationen skulle försvinna, eftersom nya innovationer bygger vidare på kunskapen från tidigare innovationer. Samhället kan således tjäna mera på utkonkurrerade innovationer än vad företagen som utvecklat dem gör. Samhället kan med andra ord dra mer nytta av att subventionera forskning och utveckling än vad företagen gör.

Den andra mekanismen handlar om att när en ny produkt eller tjänst åsidosätter tidigare innovationer kan det nya företaget göra stora vinster medan vinsten för det gamla företaget försvinner. Vinsterna för det nya företaget kan bli större än vinsterna för samhället, även om den nya innovationen bara är litet bättre än den gamla. Då kan teknikutvecklingen bli för snabb och tillväxten för hög, vilket ger argument mot stark subventionering av forskning och utveckling.

Vissa företag dominerar

En avgörande fråga är hur många företag som konkurrerar med varandra på marknaden. Vissa företag har blivit alltför dominerande och det krävs en kraftfullare politik för att motverka stor marknadsdominans. Samtidigt finns en relativt stor omsättning av företag på marknaden – till exempel träder omkring tio procent av de amerikanska

”I bästa fall kan nya innovationer som uppkommer genom kreativ förstörelse minska utsläpp, föroreningar och resursuttag.”

företagen in i eller ut från marknaden är den digitala industrin.

Hög tillväxt kräver mycket kreativ förstörelse och innovationer skapar både vinnare och förlorare. Arbetslösheten kan till en början bli hög och det är viktigt att stödja dem som förlorar sina jobb och underlätta för dem att flytta över till mer produktiva arbetsplatser och sektorer. Den skandinaviska modellen för ”flexicurity” lyfts av Aghion och Howitt upp som ett föredöme.

Svårt omsätta teori i praktiken

Det är alltid svårt för ekonomiska teorier att omsättas i praktiken. En teoretisk modell à la Aghions och Howitts studie ”A model of growth through creative destruction”² ger en avgränsad tolkningsram utifrån vissa parametrar. Spänningarna som uppstår i samhället av att gamla tekniker och strukturer försvinner och arbeten med dem, förutsätter framför allt politiska lösningar för att hanteras.

Inte heller på längre sikt har nya innovationer och tillväxt enbart positiva effekter på mänsklig välfärd, klimat och miljö. Mokyr argumenterar för att den teknologiska utvecklingen kan bli en självkorrigerande process. I bästa fall kan nya innovationer som uppkommer genom kreativ förstörelse minska utsläpp, föroreningar och resursuttag. För att de teknologiska lösningarna ska fungera krävs dock att det finns poli-

tiska lösningar som styr klimatförändring, nedsmutsning och resursförbrukning, och motverkar ökande social ojämlikhet.

Tilldelningen av ekonomipriset till Mokyr, Aghion och Howitt i en tid då den liberala världsordningen står på spel kan kanske tolkas som ett försvar av en öppen kapitalism som utgår från en öppen världsordning där innovationer konkurrerar fritt och där kunskapsstillväxten är obehindrad och gränsöverskridande. Alternativet kan vara stagnation i stället för tillväxt, både materiellt och kulturellt.

¹se <https://www.kva.se/app/uploads/2025/10/ekonomipriset-2025-popvet.pdf>

²<https://www.jstor.org/stable/2951599>

Valda publikationer av pristagarna

Philippe Aghion och Peter Howitt

Aghion, Philippe; Howitt, Peter (1998). *Endogenous Growth Theory*, MIT Press.

Aghion, Philippe; Howitt, Peter (2008). *The Economics of Growth*, MIT Press.

Aghion, Philippe; Howitt, Peter (1992) ”A Model of Growth Through Creative Destruction”, *Econometrica*.

Aghion, Philippe; Antonin, Céline; Bunel, Simon (2021). *The Power of Creative Destruction: Economic Upheaval and the Wealth of Nations*, Harvard University Press.

Joel Mokyr

Mokyr, Joel (2018). *A Culture of Growth: The Origins of the Modern Economy*, Princeton University Press.

Mokyr, Joel (2004). *The Gifts of Athena: Historical Origins of the Knowledge Economy*, Princeton University Press.

Mokyr, Joel (2011). *The Enlightened Economy: Britain and the Industrial Revolution, 1700–1850*, Penguin Books.